

V podrobno analizo socialnega življenja se avtor ne spušča, ker bi bilo to za konkretni njegov namen odveč in ker smatra tudi on sociologična dognanja, ki na njih gradi, za provizorična, dokler družbene vede ne podajo pripravejših rezultatov. Tudi ne podaja podrobnega gospodarskega programa, ki naj se po njem reforma pripravlja in izvede; ekonomske konkretnosti, pravi, se morajo podati iz krajevnih in časovnih razmer, reforma naj se izvaja postopno in ob skrbnem uvaževanju načel tržnega mehanizma. Po Gosarjevi zamisli so začetne ekonomske osnove reforme iste, ki je na njih zgrajen sedanji gospodarski red, to je ravnopravnosti, svobodna izbira dela, svoboda potrošnje in zasebna svojina. Za reformo pa je treba to svobodo polagoma omejevati tako, da zadovoljuje vse zasebno gospodarsko prizadevanje, ki se vrši po pravilih tržne izmene in ki služi osebni težnji po čim višjem denarnem donosu, tudi vse družbene potrebe in interese. To je jedro družbene reforme. Meje, ki naj do nje gre okrnjevanje gospodarske svobode, zdaj ni mogoče določiti, more pa priti do popolne negacije svobodnega poedinčevega razpolaganja na gospodarskem področju. Ekonomske osnove takega reda bi pa ne bile več osnove sedanje socialnosti.

Filozofskih (svetozornih) osnov avtor v tej knjigi ne razbira, obravnava jih pa v razširjeni slovenski izdaji, ki je v mesecu oktobru izšla.

V tej miselno bogati knjigi, ki odpira daljne poglede na socialne alternative in vpoglede v zavozlanost gospodarskih vprašanj, ki jih bo morala reforma ovladati, bo našel marsikaj zanimivega in poučnega tudi čitatelj, ki se s programom krščanskega socializma ne strinja. A. Ogris.

Peter Lippert S. J.: Od duše do duše. Pisma dobrim ljudem. Prevedla Dora Vodnik, založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani leta 1931. Str. 228.

Veliko zaupanje vernikov, nemških katolikov, in slava njegovih spisov sta napotila jezuita Lipperta, da je objavil svoja pisma v knjigi. Potreben je bil duhovni vodnik, kajti tudi najvernejšim izmed kristjanov je doba velike vojne in nizkotnega premirja zaostila staro vprašanje: Kaj je popolno krščanstvo? Kje leže nove, še ne obrabljene možnosti? Torej vprašanje: Kaj obče je krščanstvo? (Str. 14.)

Avtor je daleč od tega, da bi postavljaj kaj novega. Nov je le — morda — način voditeljstva. — „Kakor Vam sme povedati le tisto, kar mu Bog povedati dovoli, tako se iz vse njegove modrosti končno smete naučiti le enega, da je Bog vse, v vsem in nad vsem. . . pot človeka k Bogu se v njenem(?)¹ najbolj strmem delu imenuje samota.“ (Str. 12.) — „Hominem non habeo, to je sedaj krik Vašega hrepenenja; tega hrepenenja Vas more odrešiti Vaš od Boga nekaj prestati, dokler niste trpeli za človeka, trpeli za vse ljudi.“ — krikom in obupnim klicem *po Bogu*.“ — „Ne, Vi še ne veste, kaj se pravi za Boga nekaj prenesti, dokler niste trpeli za človeka, trpeli za vse ljudi.“ — Tako se loteva Lippert socialnosti v religiji in potem v 30 pismih razlaga vernim njih same in njihove naloge, ki so jim dane z milostjo, da imajo Boga, čeprav sami često o vsem ali o delih tega dvomijo.

Upravičen je govoriti o nepokoju duš. Le tedaj pa tedaj se ob malih citatih iz prejetih pisem zazdi, da so ti ljudje izjeme, nekakšni verski histe-

¹ Moja opazka. — I. G.

riki. Pisatelj pa je zbral vendar le vprašanja občnega pomena. Pokazal je iskanje naslade v verstvu (2. pismo). Navrača na pot ljubezni: „Bog ima pa samo eno obliko . . ., v kateri naše hotenje najde svoje oprijemališče. In to je njegova kreatura.“ (Str. 19.) Z višine „popolnosti“ seže Lippert k duši, „iščoči“ ustne molitve, in k dvomu. V četrtem pismu govori borbeno proti teoriji in praksi povprečne večine, priznava napake cerkve, odvraten nered, a svari pred mračno vlogo preklinjajočega obsojanja. Ni življenja drugje, kakor z ljudmi: „Ta ‚z‘ pa gotovo spada k popolnemu krščanstvu. — Vse (duše) so krščanske, ker so se v tej deželi naselile, se v njej udomačile in zakoreninile ali pa so le po rojstvu v njej doma.“ — Dežela pomeni tukaj avtorju krščanstvo, on ne pozna zgodovinskega krščanstva. In tu je vozle knjige. — „Zakaj ne navzgor ne navzdol nima (*krščanstvo!*)² nobene meje, tu se preliva v neskončnost božjo; navzdol in navzven ima seveda meje, toda te niso kot vidna črta ostro zarisane. Kdo si le drzne reči, *da leže tu ali tam.*² Gotovo so širine, kjer se krščanstvo nedvomno izgublja in se razliva v poganstvo, kjer to, kar je proti-božje, neopazno, a gotovo izpodriva to, kar je božje, kjer se sveto ugaša z grešnim.“ Avtorja pa očitno zanimata samo individualna psihologija in individualna religija, ne pa njen vsakokratni stik s konkretnim družabnim redom. Dejal bi, da je obče sovražnik realizma, racionalnosti. Zato veruje v *prihajajoče* krščanstvo in pravi: „Dà, dà, je že tako: moj nazor in moja usmerjenost imata gotovo svoje velike slabosti, zagonetke in vrzeli. In končno vodita nazaj v tista ozadja mojega bistva, ki jih le temno in bolešno slutim. Toda — ne vem . . .“ (Str. 34.)

Nasproti napakam drugih ne svetuje brezobzirne odkritosti naivnega idealizma — „še telesnega sveta ne smejo naši čuti dojeti takega, kakršen je v resnici; kaj pa šele duhovna resničnost v vsej svoji strogi resnobi, kdo je dovolj močan, da bi jo prenesel?“ — Vendar pa stremlje preko zmot, čeprav poteka zorenja po njegovem mnenju ne moremo samovoljno obiti ali skrajšati. Ali ne pride s tem mnenjem v navzkrižje že avtor sam s to knjigo? Zdi se, da ne. Opravlja samo svoj poklic, ki ga pa dobro razume. Sam piše za tem: „Mnogo grehov in napak izvira iz duhovne omejenosti ljudi.“ (Str. 37.) Pot ali metoda pa mu je vživetje v ljudi — „V nas mora počivati nekaj mirnosti Boga, ki tudi nikdar ne izpregovori razburjene, strastne besede o naših, o mojih in tvojih norostih, ki v brezdanjem molku, v neskončni potrpežljivosti čaka in mirno dopušča naše dejanje in nehanje, naše beganje in blodenje.“ (Str. 40.) — Za ateista je to zloraba dokazovalne formule, pa tudi vernik mora tu čutiti reakcionarstvo. V območju človeškega vidi Lippert le eno sredstvo, da napravimo ljudi boljše, čistejše itd.: da smo sami dobri, čisti in sveti. Kristusovo apostolstvo je bilo le zato učinkovito in stvariteljsko, ker je bil eden tistih, ki je „imel oblast“. (Str. 46.) V apostolstvu priznava nujnost sistema; dušno pastirstvo potrebuje nekaterih pogojev.

Nasproti navadnim ljudem je značilen Lippertov pouk glede strahu pred grehom, napisan vernici, ki živi „duhovno in nravstveno zgolj od zanikavanja, od nič in praznine“, ki ji „Bog ne dela nič drugega, kot da opazuje, kako bi Vas zalotil v grehu“. — Ta Bog mu je miselno uboren (str. 55., 56.). Pretirano misel nase pa moramo očitati sploh vsem zelo pobožnim ljudem in je

² Ponovil, oziroma podčrtal jaz. — I. G.

imamo največ iz verske — vzgoje. Isto čutimo pri osmem pismu, kjer pravi avtor bogoslovcu, ki dvomi o svojih spovedih: „Mislim, da sami čutite, da Vaša duša ni v povsem razveseljivem stanju, da je šibka, bojazljiva, lena, revna in usmiljenja vredna.“ (Str. 61.) Gospe z višjim estetskim okusom odsvetuje prepogosto preiskovanje svoje (njene) pravovernosti. Mladeniču z urnikom za vzdihljaje in druge akte pobožnosti in stalnim „knjigovodstvom“ pravi, da duhovno vodstvo ni ideal — marveč sredstvo za trdno usmerjenost k Bogu. Labirint avtorjevih pridig s tem ni nič manjši, spoznamo samo še jasneje, da mu je dosti več za leporečje — kakor za stvarnost naloge. Njegova odlika bo pa in zasluga, da zna označiti tipe: „Zato tudi ničesar ne tvegate, se izmikate vsem nalogam, kjer le morete; pri tem pa čutite bolešno žgoče hrepenenje, da bi vendar nekaj zmogli, nekaj veljali, nekaj dosegli. Itd.“ (str. 96.) — govori omahljivcu, ko ga je pretresel in mu nato pomaga kot resničen zdravnik, odrešenik duše.

Težji problemi so zanj razmerje med religijo in etiko itd. (103 do 105, 110 do 115). Možu, ki sta se mu svet in življenje obupno pristudila, ker ne more pozabiti svoje krivde, razlaga krščansko odpuščanje grehov. Bijoče pa nasprotuje temu značaju krščanstva Lippertova izjava o cerkvi in narodnosti: „In tako se je včasih v sveti vojski treba boriti proti zločincem, ki so organizirani v državo, da se poruši trdnjava njihove zločinske vlade.“ Te izjave pač niti sam ni mogel opravičiti. Pobil pa jo je nevede z lastno mislijo: „Ne opravičujejo in ne omadežujejo nas gesla, temveč miselnosti, iz katerih se gesla porajajo.“ (Str. 79.) Lipperta opravičuje miselnost, da je Bog kot bog nekaj absolutno nečloveškega, osamljenega in da ga zaradi te njegove lastnosti lahko zgreše celi narodi. Stavek — „...bolje je, da narod pogine, kakor da se njegov obstoj odkupi z lažjo in krutostjo“ — se mi zdi le nujna posledica enako napačnih premis in ostane napačen, ker visi v zraku. Po vsem tem se ne čudim, da je ostal pisatelj tudi pri vulgarnem označevanju „duhovnega štiva“, torej pri tradiciji te literature. Pri njem je in ostane „pobožanstvenje“ „našega duševnega in duhovnega življenja“ — zgolj vprašanje posameznika, ne pa višjih socialnih edinic, po katerih raste kultura — duhovnost.

Omejiti moramo torej Lipperta na naslov knjige „Od duše do duše“ v tem smislu, da sicer hoče biti duhovni vodnik sodobnega človeka, da pa je nujno samo verski vodnik. To potrjujejo tudi nadaljnja njegova pisma, posebno pa še naslednji stavki: „V središču pristne religioznosti mora vedno stati le osebnost božja: v Boga verovati, mu zaupati, za njim hoditi, pred njim padati na kolena, ga objemati in imeti, to je religija.“ (Str. 118.) — Iz tega kroga se knjiga nekoliko kratov vzpne, vedoč, da „mora individualno rasti ob nadindividualnem, odpreti se mora potrebam in nalogam občestva“ (str. 124.). Vse to pa ne odtehta debele črte, ki je knjigi določena kot meja, kajti najtehtnejše misli te knjige so vendar samo citati iz tujih pisem. Najgloblja črta socialnosti mu je verska toleranca, geneze duha se dotakne kot sinteze na str. 128., a že na str. 130. pridiga pasivno religioznost in s tem zapolnjuje „večni“ krožni tok: cerkveno upravljanje duševnega sveta. Za občestvo je njegov pojem vzel pač premalo in zunanje preveč (str. 167.). Enako Lippert dogme le zagovarja, premalo pa ve o njih konkretnega povedati (23. pismo) in se zaradi tega brez uspeha bori z verskimi dvomi (str. 181.). Lippert je spovednik, pridigar in poet češčenja (obreda). Njegove sociološke trditve so po veliki

večini napačne (n. pr. na str. 209.: vsaka vera vodi k strogemu katoličanstvu). To čuteč, pravi že na str. 208.: „V Cerkev *moramo*³ verovati, verovati v njeno edinstvenost, v njene božje sile in obljube. Vera je pa drzen *skok preko vseh izkustev*³, dojemanje stvari, ki se ne vidijo, ne čutijo in *se ne morejo doživeti*³; verujoči se požene preko videza.“

Ne vem, ali smemo od duhovnika zahtevati več; gotovo pa je to, kar je Lippert dal, za duhovnega vodiča premalo. Zato moramo tem odločneje odkloniti kar pravi o katoliški Cerkvi in množici v stavku: „Poleg tega pa je to cerkev množic in taka mora biti; *množice se pa komaj v stoletju dajo premakniti za korak naprej*.“³ To je le toliko res, da so množice težko premakljive — a katoliška Cerkev že stoletja še težje, ne pa da bi vsa krivda smela pasti na množice. V tem smislu je izpremeniti tudi stavek o papeštvu (str. 212.), čeprav je res tudi osovražen teolog lahko dobrohoten otrok, ne bi pa smel pisati o nasilstvu kot takem stavkov, kakor: „Samosilnik je *morda*³ vendarle najboljši vladar, ki ga moremo postaviti ljudem, kakršni pač so v veliki večini; on sam bi pa moral biti hlapec božji, ponižen služabnik višjih vrednot“ (str. 219.) — kakršne piše Lippert. Premalo je razjasnil s to knjigo svet teh „višjih“ vrednot, da ne bi njegov vpliv svetu ljudi bolj škodoval, kakor pa koristil.

Zadnje pismo je samo neroden konec.

Vidimo, da knjiga „Od duše do duše“ le ni knjiga o stvareh, ki se ne morejo doživeti. Prav konkretno reakcionarna je in (za Nemce) pomembna v okviru časa.

Prevedla jo je gospa prof. Dora Vodnikova z očitno dobrim namenom, da podari Slovincem moderno cerkveno knjigo. Poslovenitev je zares lepa. Literatura katoliškega mladinskega gibanja je slovenščino v zadnjih letih toplo gojila, in ta knjiga je še nekako v njegovem obsegu. Bogat in poln izraz sta mu zrasla z vsebino. Upajmo, da Lippert ni „ž“, te književnosti. — Glede slučajnih jezikovnih napak (str. 12.: njenem [svojem?], str. 134.: nasproti, str. 161.: zakaj, str. 167.: iskušnjava) in tiskovnih pogršk (str. 215.: o samovoljnemu) se mi ne zdi vredno razpravljati. Tisk in oprema sta lepa. Ne morem pa zgolj zaradi lepega videza knjige ne priporočiti ne hvaliti, privoščil bi verski književnosti Slovencev kaj boljšega.

I. Grahor.

Jo Van Ammers-Küller: Upornice. Prevedel Ferdo Kozak. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani.

Roman Upornice je kos ženske emancipacijske zgodovine, zmes ideološke borbe zanjo in njene praktične preizkušnje na živih modelih, na ljudeh samih. Da je Van Ammers-Küllerjeva boj za žensko osamosvojitev na vseh popriščih udejstvovanja predočila le kot historijat emancipaciji naklonjene, zanjo boreče se žene, bi najbrž zmogla to, da bi postavila pred nas vrsto simpatičnih in nesimpatičnih likov, pomikajočih se na veliki karti družabnega razvoja v to ali ono smer, obdanih in prepojenih z večjo ali manjšo strastjo, borbenostjo in požrtvovalnostjo, kakor na družabni šahovnici. Toda ona je hotela pokazati ljudi tudi v njihovih intimnih, čisto človeških odnošajih, v tisti sferi življenja, kjer trepečejo še najtanjše strune duše, srca in krvi — to, kar najbrž v zadnji

³ Podčrtal jaz. — I. G.